

Csrepka Máté Barnabás: A nemzeti identitás generációk közötti átadása a São Pauló-i magyar diaszpórában

Csrepka Máté Barnabás, Pannon Egyetem, Veszprém

1. Bevezetés

Az elmúlt másfél évtizedben a nemzetpolitika kiemelt céljává vált a diaszpórában élő magyarság identitásának megőrzése. Az indított ösztöndíj- és közösségfejlesztő programok közvetlenül segítik a kulturális és nyelvi kapcsolatok ápolását, valamint a fiatalabb generációk bevonását a közösségi életbe. Mindezek alapján felmerül a kérdés, hogy mely tényezők segíthetik elő leginkább a diaszpóráközösségek hosszú távú fennmaradását, illetve milyen családi, nevelési és intézményi folyamatokon keresztül adható tovább a nemzeti identitás az újabb generációknak.

A brazíliai magyar diaszpóra a dél-amerikai magyar közösségek egyik legnagyobb és legszervezettebb csoportja, melynek központja São Paulo városa. A közösség több bevándorlási hullám eredményeként alakult ki, tagjai pedig egy soknemzetiségű, multikulturális és többnyelvű társadalom részévé váltak. A Magyarországtól való nagy földrajzi távolság és a befogadó ország eltérő kulturális és társadalmi környezete miatt a magyar identitás eredményes megőrzése nem tekinthető magától értetődő procedúrának. Hangsúlyos kérdés tehát az is, hogy milyen formában maradhat fenn a magyar származáshoz való kötődés egy olyan közegben, amelyben a közösség mindennapi életét elsősorban már a brazil társadalom viszonyai határozzák meg.

A brazíliai magyar közösségekről korábban több történeti, néprajzi és közösségtörténeti kutatás is született. Babarczi (2012) a magyar jezsuita misszionáriusok brazíliai tevékenységével foglalkozott, Boglár és Kovács (1999), valamint Öry Kovács (2008) a dél-brazíliai magyar kolónia hagyományörzését és identitását vizsgálta, míg Pongrácz (2008) a második világháborút követő magyar bevándorlás társadalmi és közösségi folyamatait, az identitásmegőrzés kérdéseit, valamint a São Pauló-i magyar intézményrendszer működését mutatta be. Jelen tanulmány pedig azt vizsgálja, hogy a több generáció óta Braziliában élő magyar közösségben miként járulnak hozzá a családok, a közösségi intézmények, valamint az általuk működtetett nevelési színterek a nemzeti identitás fenntarthatóságához – mindezek pontos felderítésére kvalitatív interjúk és egy kérdőíves felmérés eredményei alapján teszek kísérletet.

2. Elméleti háttér

2.1. A diaszpóra mint közösségi és intézményi keret

Anderson (1983) az „elképzelt közösség” fogalmával írja le azt a jelenséget, melynek során egy közösség tagjai akkor is közös kulturális és történelmi egység részeként tekintenek magukra, ha földrajzilag távol élnek egymástól, és személyesen nem ismerik a csoport valamennyi tagját. Bár a közös kulturális gyökerek összekötik az egyéneket, a származástudat sikeres átörökítéséhez támogató családi attitűdre, befogadó közösségi terekre és hatékony gyakorlatokra van szükség. A São Pauló-i magyarság a 19. század végétől kezdődően több nagy bevándorlási hullám során formálódott ki (Anderle 2008; Piller 1996; Pongrácz 2008; Szilágyi 2003). A különböző hullámokban – a 19. és 20. század fordulóján, az első és a második világháború alatt és után, valamint az 1956-os forradalmat követően – érkező magyarok társadalmi helyzete, politikai beállítottsága és kivándorlásának oka nem volt egységes. A korai bevándorlók egy része mezőgazdasági területeken telepedett le, míg a később érkező csoportok közül sokan São Paulóban és más nagyvárosokban kezdték újra életüket. A közösség tagjai az idők során oktatási, vallási, kulturális és segélyező intézményeket alapítottak, amelyek a magyar közösségi élet megszervezésében is fontos szerepet vállaltak. Azokban a kolóniákban, ahol a Magyarországgal való kapcsolat-tartás nehézkes volt, és nem alakult ki tartós intézményi háttér, a nem feltétlenül kívánatos asszimilációs folyamatok gyorsabban mentek végbe. São Paulóban ezzel szemben fokozatosan létrejöttek azok a szervezeti keretek, amelyek biztosították a közösségi élet helyszíneit, mindemellett pedig a későbbi generációk nevelésében és magyar identitásának megerősítésében is részt vettek.

Az évszázados múltra visszatekintő Brazíliai Magyar Segélyegylet a São Pauló-i magyarság első számú intézménye. A Segélyegylet, valamint az önálló vezetéssel és kulturális programokkal működő Magyar Ház kezdetben párhuzamosan, külön adminisztrációval létezett, ám a fokozatos szervezeti és infrastrukturális integráció révén mára egyetlen egységgé váltak, egy épületben működnek. A Magyar Ház azóta is táncházaknak, magyar vacsoráknak, ünnepi megemlékezéseknek, oktatási programoknak és különböző foglalkozási körök (irodalmi kör, sakkkör, Biblia kör stb.) eseményeinek ad otthont.

A diaszpóra már a 20. század első felében felismerte az intézményes oktatás közösségmegtartó jelentőségét. Az első magyar iskola 1927-ben nyitotta meg kapuit, majd rövidesen létrejött a Magyar Iskolák Szövetsége is, amely az oktatás összehangolására és a magyar-portugál kétnyelvű tanterv bevezetésére törekedett (Thomázy és Thomázy 2020). 1938-ban tíznél több magyar iskola működött, amelyekben az évek során több mint tízezer gyermek tanult. A brazil

állam nemzetiesítő intézkedései és a kisebbségi nyelvek használatának korlátozása következtében azonban ez az intézményhálózat 1951-re megszűnt (Cardoso 2016). Az oktatási és kulturális folytonosság ezt követően más intézményi keretek között maradt fenn. A pannonhalmi bencések által szintén 1951-ben alapított Colégio Santo Américo (Szent Imre Kollégium) hétvégi foglalkozásokkal és a magyar érettségi megszervezésével járult hozzá a magyar örökségek továbbadásához. Az 1990-es évektől a São Pauló-i Egyetem (USP) kurzusai a felsőoktatásban is lehetőséget teremtettek a magyar nyelv és kultúra megismerésére. Ez a jelenlét 2014-ben tovább erősödött, amikor a Pécsi Tudományegyetemmel kialakított együttműködésnek köszönhetően, Magyarországról delegált oktatók közreműködésével kétnyelvű hungarológiai előadások indultak.

A nemzeti identitás oktatási kereteken belül történő erősítése hatékonyan történhetett kevésbé formális módon is: a Szondi György Cserkészcsapat már több mint hetven éve olyan nevelési szintérenként működik, ahol a fiatalok a cserkésztevékenységek mellett magyar történelmi, földrajzi, irodalmi és néprajzi ismeretekkel is találkozhatnak. A cserkészlet további sajátossága, hogy a tagokat idővel közösségi és vezetői feladatok vállalására készíti fel, ennek következtében a mozgalom az utánpótlás-nevelésben is nagy szerepet játszik a diaszpóra intézményei számára. Hasonló szerepet tölt be az 1968-ban alapított Pántlika Néptáncsoport, amely a magyar népi kultúra, a zene és a tánc közvetítésével teremt kapcsolatot a magyar örökséggel, heti rendszerességgel zajló táncpróbák és fellépések formájában.

Magyarország São Pauló-i Főkonzulátusa is kihagyhatatlan tényező a kolónia életében. A külképviselet napjainkban a Magyarországgal való kapcsolattartás mellett a közösségi rendezvények és nemzetpolitikai programok szervezésében is részt vesz. A helyi intézmények, a magyar állam diaszpórapolitikai kezdeményezései és a Magyarországról diaszpórába érkező ösztöndíjasok munkája együttesen segíthetik elő, hogy a közösség fiatalabb tagjai közvetlenebb kapcsolatba kerüljenek Magyarországgal és a jelenkori magyar kultúrával. Fenyvesi (2005) az észak-amerikai magyar diaszpórák példáján a közösségi intézmények – különösen az iskolák, egyházak és kulturális szervezetek – örökségnyelv-fenntartásban betöltött szerepét hangsúlyozza. Ezen intézmények az identitás fenntartása szempontjából is vizsgálhatók, melyek a családi nevelés mellett közösségi megerősítést is biztosítanak.

2.2. Nemzeti és kettős identitás diaszpórákörnyezetben

Hall (1990) amellet érvel, hogy az identitás nem egy változatlan állapot, hanem a társadalmi és kulturális kapcsolatok során folyamatosan formálódó jelenség. A diaszpórában élő sze-

mélyek identitását egyrésről az örökölt kulturális hagyományok, másrésről a „fogadó országban” kialakult közösségi kapcsolatok és a vegyes házasságok, harmadrészt pedig az egymást követő generációk eltérő tapasztalatai is formálják. A nemzeti identitás az egyén önmeghatározásának azon elemeit foglalja magában, amelyek egy nemzeti közösséghez való tartozáshoz kapcsolódnak. Smith (1992) szerint ebben fontos szerepet játszanak a közösen elfogadott történelmi emlékek, szimbólumok és hagyományok, amelyek jelen esetben a családi történetekben, a magyar ünnepekben, a közösségi eseményekben és az intézmények által közvetített ismeretekben egyaránt öröklődhetnek tovább a generációk között.

A brazil társadalmi környezet sajátos hátteret biztosít e folyamat vizsgálatához. Brazília nemzeti identitása különböző őslakos, afrikai, európai és később ázsiai kulturális hagyományok találkozásából alakult ki (Freyre 1946; DaMatta 1991; Vianna 1999). Az eltérő származású csoportok kulturális elemei idővel a brazil nemzeti kultúra részévé váltak, miközben számos bevándorlóközösség saját hagyományainak egy részét is képes volt megőrizni. A brazil társadalomba való beilleszkedés ezért nem feltétlenül járt együtt a bevándorlók korábbi kulturális kötődéseinek teljes feladásával – ezen csoportok esetében Berry akkulturációs modelljének (2005) integrációs dimenziója érhető tetten. Az integráció olyan helyzetet jelöl, amelyben az egyén a befogadó társadalomhoz való alkalmazkodás mellett saját kulturális örökségéhez is kötődik. A két identitás ennek megfelelően jellemzően nem egy versengő vagy egymást kizáró kategóriaként jelenik meg. Simon és munkatársai (2013) kettős identitásnak nevezik azt az állapotot, amikor az egyén egyszerre azonosul egy etnikulturális kisebbségi csoporttal és a befogadó társadalommal. González és Brown (2003) hasonló módon úgy határozza meg a fogalmat, mint két csoporthoz való egyidejű tartozás érzését, még abban az esetben is, ha a két csoport közötti viszony bizonyos helyzetekben ellentmondásos lehet. A kettős nemzeti identitás ebből következően két különálló kötődés egymás mellett élését, és azok folyamatos összehangolását is jelenti. Klandermans és munkatársai (2008) hangsúlyozzák, hogy a kettős identitással rendelkező bevándorlók gyakran kedvezőbben ítélik meg saját társadalmi helyzetüket, mint azok, akik kizárólag az egyik csoporttal azonosulnak.

Az első São Pauló-i magyar generáció tagjai személyes tapasztalatokkal rendelkeznek Magyarországról, míg gyermekeik és unokáik számára a magyar kötődés egyre inkább családi történeteken, közösségi eseményeken keresztül vált hozzáférhetővé. A magyar identitás tartalma így generációról generációra változhatott, miközben a brazil társadalomhoz való kötődés természetes módon erősödött. A Pántlika Néptáncsoport majd’ hatvanéves történetének alakulásában tisztán tetten érhető ez a procedúra: a foglalkozások és a mindennapi kommunikáció elsődleges nyelve

napjainkban nagyrészt a portugál, a résztvevők magyar kultúrához való kötődése azonban ettől nem szűnik meg. A nemzeti identitás fenntartása itt az örökségnyelv aktív használatától való függetlenül túlmutat: a magyar ünnepek, a néptánc, a cserkészlet és a közösségen belül kialakult kapcsolatok még úgy is erősíthetik a magyar származáshoz való kötődést, hogy a portugál már átvette a domináns szerepet a kommunikációban a magyar nyelvvel szemben.

3. Módszertan

3.1. A kutatás módszertani háttere

Jelen tanulmány a doktori disszertáció empirikus eredményeire épül. A doktori kutatás célja a São Pauló-i magyar diaszpóra nemzeti identitásának, nyelvhasználatának és kulturális fenntarthatóságának vizsgálata volt – ezúttal ebből a tágabb kutatási anyagból azokat az eredményeket emelem ki, amelyek a magyar identitás családi, közösségi és nevelési közvetítéséhez kapcsolódnak.

A kutatás vegyes módszertani megközelítésben valósult meg, amelyben a kvalitatív kutatási elemek kaptak hangsúlyosabb szerepet: félíg strukturált interjúk biztosítottak lehetőséget arra, hogy a résztvevők saját életútjukon és tapasztalataikon keresztül fejtsék ki nézeteiket. Az interjúk eredményeit kérdőíves adatfelvétel egészítette ki, amely jelen tanulmányban elsősorban az interjúk során kirajzolódó tendenciák alátámasztását szolgálja.

3.2. A kutatás résztvevői és az adatgyűjtés

A kvalitatív adatgyűjtés során 11 félíg strukturált interjú készült a São Pauló-i magyar diaszpóra első, második, harmadik és negyedik generációjához tartozó személyekkel. A résztvevők kiválasztásánál alapvető szempont volt, hogy valamennyi generáció képviseltesse magát a mintában, továbbá olyan személyek is bekerüljenek a kutatásba, akik aktív szerepet töltenek vagy töltöttek be a közösség életében. Az interjúalanyok között a Magyar Ház és a Főkonzulátus munkatársai, a cserkészlet és a néptáncsoport vezetői, valamint a közösségi élet más meghatározó szereplői is megtalálhatók. Az interjúk 2020-ban készültek személyes formában, időtartamuk 19 és 140 perc között változott.

A kvantitatív eredmények a kutatás céljaira kifejlesztett Nemzeti Identitás Profil kérdőív² (NIP-Q) adatelemzéseiből születtek. A kérdőívet összesen 78, magát magyar származásúnak (is) valló személy töltötte ki. Az adatfelvétel 2023-ban zajlott nyomtatott és online formában.

² NIP-Q: National Identity Profile Questionnaire

A kérdőív portugál és magyar nyelven volt elérhető annak érdekében, hogy valamennyi generáció számára azonos feltételeket biztosítson a kitöltéshez.

Az interjúidézetek a résztvevők anonimitásának megőrzése érdekében név nélkül szerepelnek. A mintavétel nem a São Paulo-i magyar diaszpóra statisztikai reprezentációjára törekedett, hanem arra, hogy a különböző generációk eltérő nézőpontjai egyaránt megjelenjenek az elemzésben.

4. Eredmények

4.1. A család szerepe az identitásátadásban

Az interjúalanyok a családi közeget emelték ki mint a magyar nemzeti identitás kialakulásának elsődleges színterét. A család magyar felmenői a legtöbb esetben igyekeztek olyan környezetet kialakítani, amelyben a magyarsághoz való tartozás természetes részévé vált a gyermekek önazonosságának. Több résztvevő megjegyezte, hogy magyar identitását már kisgyermekkorától kezdve teljesen természetes adottságként élte meg. Egy harmadik generációs interjúalany így fogalmazott:

(1) *„Amikor gyerek voltam, már kicsi korom óta tudtam, hogy magyar vagyok. (...) Soha nem éreztem magam másnak, mert én úgy tanultam meg, hogy magyar vagyok. (...) Amikor először mentünk Magyarországra, ott tudták kiejteni a nevünket, és ez óriási élmény volt.”*

Az idézet jól érzékelteti, hogy a család olyan identitásértelmezési keretet alakíthat ki, amely később a személyes élmények hatására még tovább erősödhet. A családi nevelésben kiemelt szerepet kaptak a kulturális hagyományok is. Az interjúkban rendszeresen visszatértek azok a szokások, amelyek a brazil társadalmi környezettől eltérő kulturális mintákat közvetítettek. Egy anya és lánya közös interjújában például a karácsonyi ünnepkör kapcsán idézték fel családjuk hagyományait:

(2) *„Nálunk nem a Papai Noel jött, hanem a Jézuska és az angyalok. (...) Mielőtt ki lehetett nyitni az ajándékokat, elénekeltük az összes magyar karácsonyi dalt, és csak utána lehetett ajándékot bontani.”*

Az édesanya ugyanebben a beszélgetésben már tudatos nevelési feladatként beszélt a hagyományok továbbadásáról:

(3) *„Úgy nőttem fel, hogy ha már a szüleink így neveltek fel, akkor továbbítsuk mi is a szokásokat a gyerekeinknek.”*

Hasonló módon jelentek meg a húsvéti szokások, a locsolkodás, a tojásfestés vagy a magyar nyelvű egyházi ünnepek is. Egy vegyes házasságban élő résztvevő kiemelte, hogy e hagyományokat saját családjában is igyekszik továbbörökíteni:

(4) *„A locsolás, a tojásfestés... A brazil férjem is megtanulta, ő is csinálja és szereti csinálni. Büszke vagyok rá, hogy ezek benne vannak az én családomban a mai napig.”*

A kulturális örökség átadása azonban nem merült ki az ünnepek megtartásában. Több interjúalany esetében a család a történelmi emlékezet és az értékrend közvetítőjeként is megjelent. Ugyanezen résztvevő a gyermekkorának meghatározó élményeként idézte fel, hogy vasárnapi ebédekénél a család magyar zenét hallgatott, amelyhez erős érzelmi reakciók kapcsolódtak:

(5) *„Úgy ismertem Magyarországot, ahogy a nagyszüleim és a szüleim meséltek róla. Vasárnapi ebédkor meghallgattunk egy Liszt Ferenc-művet, és egyszer csak sírva fakadt a papa meg a nagypapa. Gyerekként csak azt kérdeztem: mi történt? Aztán amikor először megérkeztem Budapestre, beszéltem az ottani emberekkel, eljuttattam a múzeumba, és először megláttam a Szent Koronát, akkor valahogy 'megvalósult' Magyarország és elérzékenyültem én is. Teljesen átalakult bennem valami.”*

Nagy jelentőséget tulajdonított egy másik interjúalany annak az intelmnek, miszerint magyar megemlékezés napján nem illik néptáncos rendezvényeket tartani:

(6) *„A papám mindig azt mondta: október 23-án nem táncolunk. Ilyenkor az ember gyászol vagy imádkozik. Akkor ezt fiatalon nem értettem, később viszont rájöttem, hogy igaza volt.”*

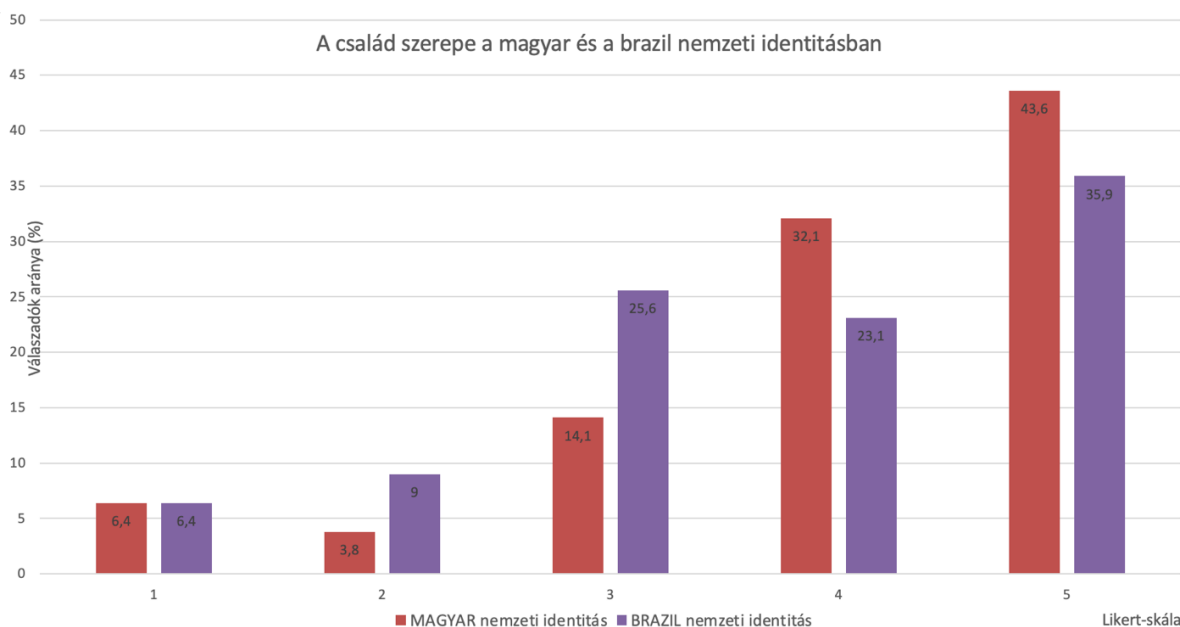
A családi szocializáció részeként több résztvevő beszélt a magyar nyelv használatáról is, bár a nyelvátadás sikeressége családonként eltérő lehet – különösen a vegyes házasságok esetében. A fiatalabb generációk képviselői közül többen hangsúlyozták az “első generációsok” meghatározó szerepét ebben a folyamatban:

(7) *„Édesanyámnak sosem volt a magyar az első nyelve. (...) Az ő édesanyjával, nagymamámmal viszont mindig csak magyarul beszéltünk.”*

A résztvevők egy része saját szülői szerepére reflektálva már tudatos feladatként tekint az identitás továbbadására. Egy negyedik generációs interjúalany ezt a következőképpen fogalmazta meg:

(8) *„Nekem szerencsém volt, hogy mindkét szülőm magyar volt (...). Én biztos, hogy a magyart meg fogom tanítani a gyerekeimnek.”*

A kérdőíves felmérés eredményei összhangban állnak az interjúk tapasztalataival. A Nemzeti Identitás Profil kérdőív válaszai alapján a résztvevők a családot jelölték meg a magyar nemzeti identitás kialakulását leginkább befolyásoló tényezőként, megelőzve többek között a nyelvet, a vallást vagy a kulturális szokások szerepét.

1.sz. ábra: A család szerepe a magyar és a brazil nemzeti identitás alakulásában
(NIP-Q, n=78)

A magyar és a brazil nemzeti identitás családi vonatkozásainak összehasonlítása ugyanakkor további összefüggésre is rámutat. Míg a magyar identitás esetében a válaszadók 75,7%-a a két legmagasabb értéket jelölte meg, addig a brazil identitás vonatkozásában ez az arány 59% volt. Mindezek nyomán – bár a család mindkét identitás kialakulásában meghatározó tényező – a kisebbségi magyar identitás fennmaradása még erősebben támaszkodik a családi közvetítésre. A brazil identitás megerősítésében ezzel szemben feltehetően a tágabb társadalmi környezet is folyamatosan szerepet játszik. A családi közeg tehát nem korlátozható a magyar nyelv vagy egyes kulturális elemek átadására. A családi nevelés olyan “identitásigényt” alakíthat ki, amelyre alapozva a fiatalabb generációk nyitottá válhatnak a diaszpóra szervezetei és közösségi programjai iránt.

4.2. A közösségi intézmények szerepe az identitás megerősítésében

A résztvevők visszaemlékezései szerint a Magyar Ház, a cserkészlet és a néptáncsoportok olyan nevelési és szocializációs színtereket jelentenek, amelyek megerősítik a családban kialakult kötődést a magyarsághoz. Az interjúkban leggyakrabban a cserkészlet jelent meg identitásformáló intézményként, ahol a magyar történelem, irodalom, földrajz és hagyományok elsajátítása természetes módon kapcsolódik össze a közösségi élményekkel.

(9) *„Ez alatt az idő alatt egész végig cserkészkedtem. Pénteken mentünk táncolni, szombaton meg vasárnap cserkészkedni. Ez volt nekünk a fiatalság... Az egész fiatalságunk literálisan a magyarsággal volt töltve.”*

A cserkészlet szerepe ugyanakkor túlmutatott a kulturális ismeretek átadásán is. A közösség egy korábbi vezetőjének, egy második generációs résztvevőnek a beszámolója szerint a mozgalom a fiatalokat fokozatosan közösségi szerepvállalásra és vezetői feladatokra is felkészítette.

(10) *„Egy gyerek megérkezik a cserkészletbe teljesen szégyenlősen, nem mer beszélni, aztán az őrsi keretek között tud érvényesülni, majd egy táborútnál harminc-negyven ember előtt tart egy számot, egy Szent István-ünnepségen pedig háromszáz ember előtt felmegy a színpadra. Ezek a kis apró dolgok nagyon befolyásolják később a szakmai életét és azt is, milyen emberré válik.”*

(11) *„Mindig a cserkészletből vannak az emberi források, onnan jönnek a következő vezetők. (...) Mindig onnan jönnek az emberek, és utána folytatják a közösségi munkát az itteni magyar intézményekben.”*

Hasonló identitásformáló szerepet tölt be a Pántlika Néptáncsoport is. Több interjúalany szerint a néptánc jelentette az első olyan közösségi élményt, amelyen keresztül személyes kapcsolatba kerültek a magyar kultúrával. A táncsoport vezetője így fogalmazott:

(12) *“Nagyon megerősödött a kapcsolatam a családom magyar részével, amikor elkezdtem táncolni. A tánc miatt kezdtem tanulni a nyelvet is, és amikor már tudtam a nagymamámmal magyarul beszélni, az hatalmas élmény volt.”*

Különösen figyelemre méltó, hogy a kulturális kötődés akkor is kialakulhatott, amikor a magyar nyelvtudás még korlátozott volt. Ugyanez az interjúalany első magyarországi útjára visszaemlékezve így folytatta:

(13) *„Akkor Szekszárdon értettem meg, hogy a tánc maga is egy nyelv. Nem tudtam beszélni akkor még senkivel, de tudtam táncolni az emberekkel.”*

Az interjúalanyok a Magyar Házra a közösségi élet mozgatórugójaként gondolnak. A rendszeres programok lehetőséget biztosítanak arra, hogy a különböző generációk újra és újra találkozzanak egymással. A Magyar Ház a fiatalabb generációk számára is olyan kapcsolati közeget kínál, amelyet más társadalmi terekben nem feltétlenül találnak meg. Egy negyedik generációs résztvevő így beszélt erről:

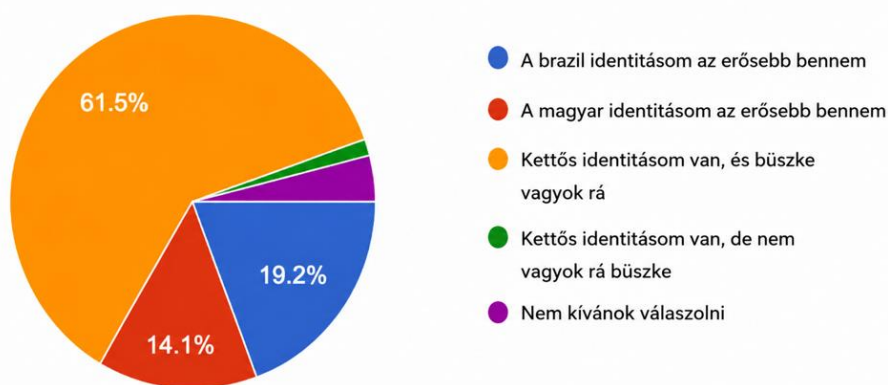
(14) „A közösség itt a Magyar Házban nagyon jó, a barátaink, akik itt vannak, nagyon fontosak nekünk. Olyan emberi dolgokat találok itt, amiket az egyetemen vagy az iskolában máshol nem.”

A Magyar Ház jelenlegi vezetőjének szemléletében hangsúlyosan jelenik meg a kulturális örökség megőrzése és továbbadása. Szerinte a jövőt illetően sincs ok az aggodalomra:

(15) „Magunkat Magyarország és a magyar kultúra őrzőjének és terjesztőjének tekintjük. A remény az, hogy a Magyar Ház megmaradjon mint a magyar közösség központja. Akkor is, ha már nem beszélnek magyarul, legyen magyarságérzet, és maradjon meg a magyar kultúra meg a kapcsolatok.”

Azt a magyar identitás iránti nyitottságot, amit a családi közeg kialakított, az intézmények közösségi élménnyé alakítják, megerősítik, és hosszú távon fenntarthatóvá teszik. Azokban az esetekben is meghatározónak bizonyul az intézmények szerepe, amikor a családi identitásátadás valamilyen okból nem teljes, vagy a későbbi élethelyzetekben további megerősítésre szorul.

4.3. A kettős nemzeti identitás megélése a vizsgált mintában

2.sz. ábra: A kettős nemzeti identitás megélése

A NIP-Q-ból nyert eredmények szerint a São Pauló-i magyar diaszpórában a kettős nemzeti identitás a legjellemzőbb önmeghatározási forma. A válaszadók 61,5%-a a „kettős identitással rendelkezem, és büszke vagyok rá” állítást választotta, míg a kizárólag brazil (19,2%) vagy kizárólag magyar (14,1%) identitást hangsúlyozó válaszok lényegesen kisebb arányban jelentek

meg (2. ábra). Az az állítás, miszerint a közösség tagjai többségükben egymást kiegészítő kötődéseként élik meg a két nemzeti identitást, mintsem egymást kizáró kategóriákként, itt bizonyosságot nyer.

Az interjúk részletesebb képet adnak a kettős identitás tartalmáról. Több résztvevő válaszolta azt, hogy nem kíván választani magyar és brazil identitása között, hanem mindkettőt saját személyiségének meghatározó részeként értelmezi. Egy interjúalany ezt a következőképpen nyilatkozta:

(16) *„Sose tudtam, hogy magyar vagyok vagy brazil. És akkor egyszer halottam valakit, hogy: ‘Én nem vagyok 50 százalék magyar és 50 százalék brazil, hanem 100 százalék magyar és 100 százalék brazil’- aztán adoptáltam magamnak ezt a mondatát.”*

Hasonló szemlélet jelenik meg egy harmadik generációs résztvevő válaszában is:

(17) *„Mindegyik kultúrának vannak előnyei és hátrányai. Én úgy voltam nevelve, hogy inkább vegyem ki magamnak a legjobbakat mindegyikből.”*

A kettős identitás megélése nem minden esetben konfliktusmentes. Különösen a második és harmadik generáció tagjai számoltak be arról, hogy időnként bizonytalanságot élnek meg saját hovatartozásukkal kapcsolatban. Egy interjúalany ezt így fogalmazta meg:

(18) *„Néha úgy érzem, hogy nem tartozom ide. Itt is és ott is (Magyarországon) az az érzésem, hogy egyik országhoz sem tartozom igazán.”*

Mások e kettősséget inkább sajátos identitásként értelmezik, amely egyszerre kapcsolódik mindkét kultúrához:

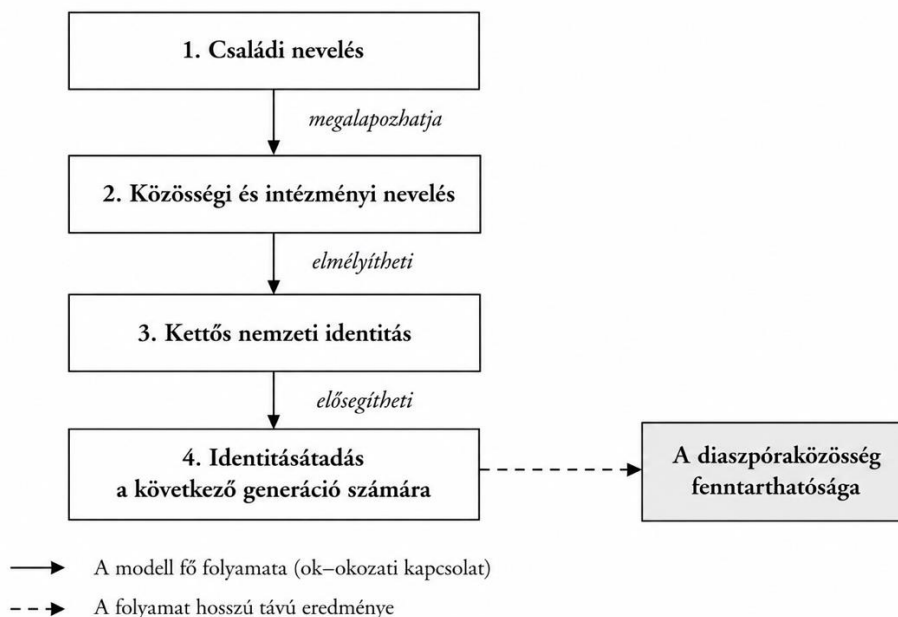
(19) *„Igazából nem is magyarok és nem is brazilok vagyunk. Mi ‘bragyarok’ vagyunk... Mi evvel kicsikét megtaláltuk a helyünket, mer igazából nem vagy egy sem, s a másik sem. Vagy mind a kettő, igen.*

A vizsgált minta a kvalitatív és kvantitatív adatgyűjtés eredményei alapján nem átmeneti vagy kivételes jelenségként tekint a kettős nemzeti identitásra, hanem a közösségben megfigyelhető identitásfejlődés legjellemzőbb kimeneteként.

5. Megbeszélés

Az eddigiek alapján felvázolható egy identitásátadási modell, amelyben a családi nevelés jelenti a folyamat kiindulópontját, ugyanis ez a közeg teremti meg azokat az értékeket és kulturális kötődést, amelyekre a diaszpóra intézményei (Magyar Ház, cserkészlet, néptáncsoportok és más, kisebb magyar vonatkozású szerveződések) később építeni tudnak. A kutatás feltárt olyan életutakat is, amelyekben az egyéni érdeklődés, a nyelv vagy a közösségi kapcsolatok nagyobb

szerepet játszottak, mint a családi háttér. Ezek az esetek ugyanakkor nem módosítják felvázolt domináns mintázatot, amely végpontja az “öröklött” identitás továbbadása a következő generáció számára úgy, hogy az a “társadalmi” identitással pozitív elegyet alkosson.

3.sz. ábra: A magyar nemzeti identitás generációk közötti továbbadásának modellje a São Pauló-i diaszpórában

Az eredmények több ponton kapcsolódnak a tanulmány elméleti keretéhez. Anderson (2006) elképzelt közösség fogalma jól értelmezhetővé teszi, hogy a nemzeti közösséghez való tartozás a földrajzi távolság ellenére is fennmaradhat. Hall (1990) identitáselmélete összhangban áll azzal a megfigyeléssel, hogy a diaszpórában élők identitása folyamatosan alakuló társadalmi konstrukcióként jelenik meg. A közösségi intézmények szerepe Fenyvesi (2005) megállapításai-val is összecseng, mi több, az eredmények arra utalnak, hogy ezek az intézmények a nyelvhasználat fenntartásán túl a közösségi nevelés meghatározó színterei is.

A kettős nemzeti identitás domináns megjelenése összhangban áll Berry (2005) integrációs modelljével, amely szerint az egyén képes egyszerre megőrizni származási kultúráját és azonosulni a befogadó társadalommal. A jelen kutatás ugyanakkor kimutatja, hogy e folyamat mögött jól azonosítható nevelési mechanizmusok állnak. Az interjúalanyok egy része szerint a magyar nyelv az identitás meghatározó elemét jelenti, és többen ezt tekintették magyarságuk egyik legfontosabb kifejezőjének – azonban ezúttal nem az örökségnyelv szerepének részletes vizsgálatára vállalkoztam, hanem a családi és közösségi nevelés identitásátadásban betöltött szerepét kívántam feltárni.

Bár a modell a São Pauló-i magyar diaszpóra empirikus vizsgálatára épül, feltételezhető, hogy hasonló identitásátadási mechanizmusok más, többgenerációs, stabil intézményrendszerrel rendelkező diaszpórák közösségeiben is megfigyelhetők. Ennek igazolása ugyanakkor további összehasonlító kutatásokat igényel.

6. Összegzés

A kvalitatív interjúk és a Nemzeti Identitás Profil Kérdőív (NIP-Q) segítségével nyert eredmények kimutatták, hogy a családi nevelés és a diaszpóra közösségi-intézményi nevelési szinterei egymásra épülve támogatják a magyar identitás fennmaradását. A kutatásban részt vevők körében a kettős nemzeti identitás pozitív megélése bizonyult a legjellemzőbbnek, amely lehetőséget teremthet az identitás következő generációk számára történő továbbadására.

A kutatás újdonsága abban ragadható meg, hogy a diaszpórában zajló identitásátadást neveléstudományi megközelítésben értelmezi, és egy olyan modellt javasol, amely a családi és a közösségi-intézményi nevelés egymásra épülő szerepét emeli ki. Bár a modell a São Pauló-i magyar diaszpóra vizsgálatára épül, alkalmazhatóságának vizsgálata más, többgenerációs diaszpórák közösségeiben is ígéretes kutatási irányt jelenthet.

Irodalom

- Anderson, B. 1983. *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- Babarczi D. 2012. *Magyar jezsuiták Brazíliában a 18. század közepén*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem.
- Berry, J. W. 2005. *Acculturation*. In: Friedlmeier, W.–Chakkarath, P.–Schwarz, B. (eds.): *Culture and Human Development. The Importance of Cross-Cultural Research for the Social Sciences*. Hove: Psychology Press, 263–273.
- Boglár L.–Kovács K. 1999. *Magyar hagyományalkotás Brazíliában*. Budapest: MTA Politikai Tudományok Intézete Etnoregionális Kutatóközpont.
- Cardoso, M. 2016. *O Brasil e suas muitas línguas. Plataforma do Letramento*.
- Fenyvesi A. (szerk.) 2005. *Hungarian Language Contact Outside Hungary. Studies on Hungarian as a Minority Language*. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins.
- González, R.–Brown, R. 2003. *Generalization of Positive Attitude as a Function of Subgroup and Superordinate Group Identifications in Intergroup Contact*. *European Journal of Social Psychology* 33(2): 195–214.
- Hall, S. 1990. *Cultural Identity and Diaspora*. In: Mongia, P. (ed.): *Contemporary Postcolonial Theory. A Reader*. London: Arnold, 110–121.
- Klandermans, B.–Van der Toorn, J.–Van Stekelenburg, J. 2008. *Embeddedness and Identity: How Immigrants Turn Grievances into Action*. *American Sociological Review* 73(6): 992–1012.
- Óry Kovács K. 2008. *A Jaraguá do Suli magyar kolónia: Identitás és történelem*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem.
- Pongrácz A. 2008. *A São Paulo-i magyarság 1945–1990*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem.
- Simon, B.–Reichert, F.–Grabow, O. 2013. *When Dual Identity Becomes a Liability: Identity and Political Radicalism Among Migrants*. *Psychological Science* 24(3): 251–257.
- Smith, A. D. 1992. *National Identity and the Idea of European Unity*. *International Affairs* 68(1): 55–76.
- Thomázy G.–Thomázy T. 2020. *The Impact of Liaison and Support on the Teaching of Hungarian and Language Maintenance in the Diaspora: A Case Study of Brazil and Chile*. *LIMES. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Évkönyve* 7(2): 183–198.